

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради
від 30 серпня 2023 року, протокол № 2

Ректор університету

_____ Олег ОМЕЛЬЧУК

30 серпня 2023 року

м.п.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«СІМЕЙНЕ ПРАВО»
для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 081 Право
галузі знань 08 Право**

м. Хмельницький
2023

Розробники навчально-методичних матеріалів:
Викладачі дисципліни

- професор кафедри цивільного права та процесу, доктор юридичних наук, професор
_____ Володимир ВАТРАС
- доцентка кафедри цивільного права та процесу, кандидатка юридичних наук,
доцентка
_____ Ірина СЕРДЕЧНА
- доцентка кафедри цивільного права та процесу, докторка філософії з права
_____ Лариса ГРИЦИШИНА

СХВАЛЕНО:

кафедрою цивільного права та процесу 27 серпня 2023 року, протокол № 1.

Завідувачка кафедри _____ Світлана ГРИНЬКО

Декан юридичного факультету
_____ Віктор ЗАХАРЧУК

Погоджено методичною радою університету 28 серпня 2023 року, протокол № 1
Голова методичної ради

_____ Ірина КОВТУН

28 серпня 2023 року

Обліковий обсяг – 0,9 ум.др.арк.

ЗМІСТ

		Стор.
1.	Опис навчальної дисципліни	– 4
2.	Заплановані результати навчання	– 5
3.	Програма навчальної дисципліни	– 7
4.	Структура вивчення навчальної дисципліни	– 13
	4.1. Тематичний план навчальної дисципліни	– 13
	4.2. Аудиторні заняття	– 14
	4.3. Завдання для самостійної роботи студентів	– 15
5.	Методи навчання та контролю	– 15
6.	Схема нарахування балів	– 16
7.	Рекомендовані джерела	– 17
8.	Інформаційні ресурси в Інтернеті	– 16

1. Опис навчальної дисципліни

1. Шифр і назва галузі знань	– 08 Право
2. Код і назва спеціальності	– 081 Право
3. Назва спеціалізації	– спеціалізація не передбачена
4. Назва дисципліни	– Сімейне право
5. Тип дисципліни	– обов'язкова
6. Код дисципліни	– ОП.081.Б.14
7. Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	– перший
8. Ступінь вищої освіти, що здобувається	– бакалавр
9. Курс / рік навчання	– другий (денна форма), третій-четвертий (заочна форма)
10. Семестр	– четвертий (денна форма), шостий-сьомий (заочна форма)
11. Обсяг вивчення дисципліни:	
1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)	– 3 / 90
2) денна форма навчання:	
аудиторні заняття (годин)	– 40
% від загального обсягу	– 45%
лекційні заняття (годин)	– 20
% від обсягу аудиторних годин	– 50%
семінарські заняття (годин)	– 20
% від обсягу аудиторних годин	– 50%
самостійна робота (годин)	– 50
% від загального обсягу тижневих годин:	– 55%
аудиторних занять	– 2
самостійної роботи	– 2
3) заочна форма навчання:	
аудиторні заняття (годин)	– 16
% від загального обсягу	– 17,8
лекційні заняття (годин)	– 10
% від обсягу аудиторних годин	– 62,5
семінарські заняття (годин)	– 6
% від обсягу аудиторних годин	– 37,5
самостійна робота (годин)	– 74
% від загального обсягу	– 82,2
12. Форма семестрового контролю	– екзамен
13. Місце дисципліни в логічній схемі:	
1) попередні дисципліни	– ОП.081.Б.5 Римське право;
2) супутні дисципліни	– ОП.081.Б.7 Цивільне право
3) наступні дисципліни	– ОП.081.Б.24 Міжнародне приватне право;
ОП.081.Б.19 Цивільне процесуальне право
14. Мова вивчення дисципліни	– українська.

2. Заплановані результати навчання

Під час вивчення навчальної дисципліни «Сімейне право» відповідно до стандарту вищої освіти здобуваються такі програмні компетентності та досягаються такі результати навчання.

Загальні компетентності

ЗК1 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК3 Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК7 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК11 Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, територіальної громади; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК12 Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК1 Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

СК3 Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.

СК7 Здатність застосовувати норми та інститути права, щонайменше з таких галузей, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право, міжнародне приватне і міжнародне публічне право, право Європейського Союзу, земельне право, фінансове право, муніципальне право, господарське право, сімейне право, право соціального забезпечення, екологічне право.

СК8 Здатність застосовувати правові принципи та доктрини.

СК10 Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.

СК12 Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.

СК13 Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

СК14 Здатність до консультивання з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації.

СК16 Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

СК17 Здатність визначати особливості правового регулювання суспільних відносин за участю органів місцевого самоврядування

Програмні результати навчання

РН5 Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю.

РН12 Доносити до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло.

РН13 Знати та розуміти особливості реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.

РН14 Використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для правничої діяльності.

РН20 Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

PH22 Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях, доводити аргументовану позицію з питань діяльності органів місцевого самоврядування.

Після завершення вивчення дисципліни здобувач повинен:	
1. Знання	
<i>(здатність запам'ятовувати або відтворювати факти (терміни, конкретні факти, методи і процедури, основні поняття, правила і принципи, цілісні теорії тощо)</i>	
1.1)	відтворювати визначення понятійно-термінологічного апарату дисципліни;
1.2)	називати міжнародні НПА та національні закони, що регулюють сімейно-правові відносини;
1.3)	відтворювати визначення основних сімейно-правових інститутів.
2. Розуміння	
<i>(здатність розуміти та інтерпретувати вивчене, уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворювати словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань)</i>	
2.1)	пояснювати зміст дефініцій основних термінів;
2.2)	класифікувати сімейно-правові правовідносини за критеріями;
2.3)	пояснювати роль судової практики у регулюванні сімейно-правових відносин;
3. Застосування знань	
<i>(здатність використовувати вивчений матеріал у нових ситуаціях (наприклад, застосувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних задач)</i>	
3.1)	аналізувати механізми захисту прав учасників сімейних правовідносин
3.2)	вирішувати завдання.
4. Аналіз	
<i>(здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значимість даних)</i>	
4.1)	класифікувати правові відносини, учасниками яких є учасники сімейних правовідносин;
4.2)	аналізувати чинне законодавство в сфері сімейного права;
4.3)	досліджувати проблеми, що виникають при реалізації чи захисті прав учасників сімейних правовідносин;
4.4)	співвідносити основні категорії, що застосовуються;
4.1)	обчислювати строки виконання документів.
5. Синтез	
<i>(здатність поєднувати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю)</i>	
5.1)	формулювати основні категорії, що зустрічаються при вивченні дисципліни «Сімейне право»;
5.2)	розширювати обсяг уявлень про конкретні механізми, що входять у сферу регулювання та захисту прав учасників сімейних правовідносин;
5.3)	збагачувати словник правових термінів.
6. Оцінювання	
<i>(здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі)</i>	
6.1)	використовувати навички практичної роботи, розуміти зміст нормативних актів та застосовувати правові норми до конкретних випадків, що виникають з сімейних правовідносин;
6.2)	пояснювати особливості сімейно-правових відносин у різних правових системах сучасності;
6.3)	узагальнювати основні проблеми регулювання сімейно-правових відносин;

6.4) аргументувати особливості становлення і розвитку інститутів сімейного права в Україні й за її межами.
7. Створення (творчість) <i>(здатність до створення нового культурного продукту, творчості в умовах багатомірності та альтернативності сучасної культури)</i>
7.1) розробляти проекти документів за завданою ситуаційною задачею;
7.2) продовжувати процес вивчення сімейно-правових відносин самостійно.

За змістом програма навчальної дисципліни «Сімейне право» відповідає Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року»¹, що спрямована на реалізацію прав людини для всіх, досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей всіх жінок і дівчат, та забезпечують зрівноваження трьох вимірів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного.

Вивчення дисципліни «Сімейне право» спрямоване на розвиток здобутків, досягнутих у рамках Цілей розвитку тисячоліття, і на завершення реалізації завдань, які не вдалося виконати, зокрема таких:

Ціль 3. Забезпечення здорового способу життя та добробуту людей будь-якого віку.

Ціль 4. Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх.

Ціль 5. Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчаток.

Ціль 7. Забезпечення доступу всіх людей до прийнятних за ціною, надійних, сталих і сучасних джерел енергії.

Ціль 16. Сприяння розбудові миролюбного і всеохопного суспільства задля сталого розвитку, забезпечення всім доступу до правосуддя і створення ефективних, підзвітних та інклюзивних інституцій на всіх рівнях.

Ціль 17. Зміцнення засобів реалізації Глобального партнерства в інтересах сталого розвитку та активізація його діяльності

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Сімейне право як галузь приватного права. Предмет, метод і джерела сімейного права

Поняття сімейного права. Предмет сімейного права. Метод сімейного права. Принципи сімейного права. Функції сімейного права. Система сімейного права.

Місце сімейного права в системі права України. Концепція сімейне право як самостійна галузь права. Концепція сімейне право як підгалузь (інститут) цивільного права.

Сімейне право як наука. Сімейне право як галузь права. Сімейне право як навчальна дисципліна. Сімейне право як галузь законодавства.

Джерела сімейного права. Поняття та види джерел сімейного права. Нормативно-правовий акт як джерело сімейного права. Норми міжнародного права, що регулюють сімейні відносини. Договір як джерело сімейного права. Національний і місцевий звичай як джерела сімейного права. Значення судової практики при застосуванні сімейного законодавства. Практика Європейського суду з прав людини як джерело сімейного права.

Тема 2. Сім'я. Сімейні правовідносини

¹ Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року: затв. Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року. <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/peretvorennya-nashoho-svitu-poryadok-dennyy-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku>

Поняття сім'ї. Історичні форми сім'ї. Сім'я у соціологічному розумінні. Юридичне визначення сім'ї. Підстави створення сім'ї. Функції сім'ї.

Право особи на сім'ю. Державна охорона сім'ї, дитинства та материнства. Поняття дитинства, материнства та батьківства. Поняття державної охорони сім'ї. Зміст державної охорони сім'ї. Органи державної влади та місцевого самоврядування, які здійснюють державну охорону сім'ї.

Поняття сімейних правовідносин. Ознаки сімейних правовідносин. Види сімейних правовідносин. Суб'єкти сімейних правовідносин. Сімейна правосуб'єктність. Сімейне правоздатність. Сімейна дієздатність. Сімейна деліктоздатність. Об'єкти сімейних правовідносин. Зміст сімейних правовідносин.

Підстави виникнення, зміни і припинення сімейних правовідносин. Особливості юридичних фактів у сімейному праві. Юридичні факти-стани.

Поняття родинності. Види родинності. Поняття свояцтва. Значення відносин родинності і свояцтва у сімейному праві.

Здійснення сімейних прав. Виконання сімейних обов'язків. Захист сімейних прав та інтересів. Заходи захисту у сімейному праві. Заходи відповідальності у сімейному праві. Участь органів опіки і піклування у захисті сімейних прав та інтересів. Судовий захист сімейних прав. Нотаріальний захист сімейних прав. Самозахист сімейних прав.

Загальні засади регулювання сімейних відносин. Застосування до регулювання сімейних відносин Цивільного кодексу України. Регулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) сторін. Застосування аналогії права та аналогії закону у сімейному праві. Врахування звичаїв при вирішенні судом сімейних спорів.

Акти цивільного стану. Особливості актів цивільного стану у сімейному праві. Порядок здійснення реєстрації актів цивільного стану у сімейному праві.

Строки та терміни у сімейному праві. Види строків. Позовна давність. Особливості застосування позовної давності до вимог, що впливають із сімейних правовідносин.

Тема 3. Шлюб як інститут сімейного права. Недійсність шлюбу

Шлюб як основна підстава виникнення сімейних прав та обов'язків.

Поняття шлюбу. Ознаки шлюбу. Юридична природа шлюбу. Відмінність шлюбу від фактичних шлюбних відносин.

Шлюбний вік та його юридичне значення. Право на шлюб. Умови вступу у шлюб. Перешкоди для державної реєстрації шлюбу. Правові наслідки шлюбу. Правозгідність шлюбу.

Державна реєстрація шлюбу та її юридичне значення. «Шлюб за добу». Час реєстрації шлюбу. Місце реєстрації шлюбу. Особливості реєстрації шлюбу із особами, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі. Особливості реєстрації шлюбу з іноземними громадянами та особами без громадянства.

Правовий статус наречених. Ознайомлення наречених з їхніми правами та обов'язками. Взаємна обізнаність наречених про їх стан здоров'я. Зобов'язання наречених у разі відмови від вступу в шлюб.

Поняття та значення інституту недійсності шлюбу.

Підстави недійсності шлюбу. Шлюб, який є недійсним. Шлюб, який визнається недійсним за рішенням суду. Шлюб, який може бути визнаний недійсним за рішенням суду.

Правові наслідки визнання шлюбу недійсним. Загальні правові наслідки недійсності шлюбу. Особливі правові наслідки недійсності шлюбу. Права та обов'язки батьків і дитини, яка народилася у недійсному шлюбі.

Особливості провадження у справі про визнання шлюбу недійсним. Особи, які мають право на звернення до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним.

Визнання шлюбу недійсним після його припинення. Час з якого шлюб є недійсним.

Визнання шлюбу неукладеним. Поняття неукладеного шлюбу. Відмінність недійсного шлюбу від неукладеного.

Тема 4. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя

Поняття особистих немайнових прав та обов'язків подружжя. Види особистих немайнових прав і обов'язків подружжя.

Право на сім'ю. Право на шлюб. Право на материнство. Право на батьківство. Право дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності. Право дружини та чоловіка на фізичний та духовний розвиток. Право дружини та чоловіка на зміну прізвища. Право дружини та чоловіка на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї. Право дружини та чоловіка на свободу та особисту недоторканість. Обов'язок подружжя турбуватися про сім'ю.

Тема 5. Майнові права та обов'язки подружжя

Поняття майнових прав та обов'язків подружжя. Види майнових прав та обов'язків подружжя.

Право особистої приватної власності подружжя. Майно, що є особистою приватною власністю дружини та чоловіка. Здійснення дружиною, чоловіком права особистої приватної власності подружжя.

Право спільної сумісної власності подружжя. Підстави набуття права спільної сумісної власності подружжя. Виникнення права спільної сумісної власності подружжя на майно, що належало дружині, чоловікові. Об'єкти права спільної сумісної власності подружжя. Здійснення подружжям права спільної сумісної власності.

Право подружжя на поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Особливості поділу майна подружжя, що є їх спільною сумісною власністю. Застосування позовної давності до вимог про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Накладення стягнення на майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Право на майно жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі.

Поняття та сутність прав і обов'язків подружжя щодо утримання. Право на утримання одного з подружжя під час шлюбу. Право на утримання після розірвання шлюбу.

Способи надання утримання. Договір подружжя про надання утримання. Поняття аліментів та порядок їх стягнення. Час, протягом якого сплачуються аліменти одному з подружжя. Визначення розміру аліментів одному з подружжя за рішенням суду. Види доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів.

Припинення права на утримання. Припинення права на утримання за домовленістю подружжя. Позбавлення права на утримання або обмеження його строком.

Право дружини на утримання під час вагітності та у разі проживання з нею дитини. Право чоловіка на утримання у разі проживання з ним дитини. Право на утримання того з подружжя, з ким проживає дитина з інвалідністю. Взаємна участь дружини та чоловіка у витратах на лікування.

Право на утримання жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою.

Тема 6. Припинення шлюбу

Поняття та підстави припинення шлюбу. Співвідношення понять «припинення шлюбу» та «розірвання шлюбу».

Припинення шлюбу внаслідок смерті одного з подружжя або оголошення його померлим. Припинення шлюбу внаслідок його розірвання. Розірвання шлюбу в державних органах реєстрації актів цивільного стану. Розірвання шлюбу в судовому порядку. Особливості розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя. Особливості розірвання шлюбу за позовом одного з подружжя. Заходи суду щодо примирення подружжя.

Юридичні наслідки розірвання шлюбу. Момент припинення шлюбу у разі його розірвання. Визнання розірвання шлюбу фіктивним.

Поняття та сутність поновлення шлюбу.

Встановлення режиму окремого проживання подружжя (інститут сепарації). Правові наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя.

Тема 7. Сімейне договірне право

Сімейне договірне право як новий правовий інститут: поняття, система та сутність. Поняття та види сімейних договорів.

Правова характеристика шлюбного договору. Поняття та значення шлюбного договору. Право на укладення шлюбного договору. Зміст шлюбного договору. Форма шлюбного договору. Початок дії та строк шлюбного договору. Визначення у шлюбному договорі правового режиму майна. Визначення у шлюбному договорі порядку користування житлом. Визначення у шлюбному договорі права на утримання. Зміна умов шлюбного договору. Право на відмову від шлюбного договору. Розірвання шлюбного договору. Визнання шлюбного договору недійсним. Укладення, зміна та розірвання шлюбного договору.

Правова характеристика інших сімейних договорів (договір про розподіл майна подружжя, аліментний договір, договір про визначення способів участі у вихованні дитини, договір про патронат, договір про влаштування дитини в прийомну сім'ю, договір про влаштування дитини в дитячий будинок сімейного типу тощо).

Тема 8. Визначення походження дитини від батьків

Поняття батьківського правовідношення та підстави його виникнення. Походження як підстава виникнення правового зв'язку між батьками і дітьми.

Визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою. Визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій. Визначення походження дитини від батька у разі реєстрації повторного шлюбу з її матір'ю. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі. Визначення походження дитини за заявою чоловіка, який вважає себе батьком дитини.

Визнання батьківства за рішенням суду. Спір про батьківство між чоловіком матері дитини та особою, яка вважає себе батьком дитини. Встановлення факту батьківства за рішенням суду. Визнання материнства за рішенням суду. Встановлення факту материнства за рішенням суду.

Запис подружжя батьками дитини. Реєстрація визнання батьківства, материнства. Запис про батьків дитини, якщо батьківство, материнство не встановлене.

Оспорювання батьківства особою, яка записана батьком дитини. Оспорювання батьківства після смерті особи, яка записана батьком дитини. Право матері дитини на оспорювання батьківства свого чоловіка. Спір про материнство. Оспорювання батьківства, материнства особи, яка сплачує аліменти за рішенням суду.

Тема 9. Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей

Поняття та сутність особистих немайнових прав та обов'язків батьків і дітей. Принцип рівності суб'єктів батьківського правовідношення.

Порядок визначення прізвища, імені, по батькові дитини. Зміна прізвища дитини її батьками. Зміна по батькові дитини.

Обов'язок батьків забрати дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я. Обов'язок батьків зареєструвати народження дитини в державному органі реєстрації актів цивільного стану. Обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини. Права батьків щодо виховання дитини. Забезпечення права дитини на належне батьківське виховання. Права батьків та дитини на спілкування. Права батьків по захисту дитини.

Особливості здійснення батьківських прав та виконання батьківських обов'язків. Права та обов'язки неповнолітніх батьків. Вирішення батьками питань щодо виховання дитини. Врахування думки дитини при вирішенні питань, що стосуються її життя. Вирішення органом опіки та піклування спору щодо участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо від неї. Вирішення судом спору щодо участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо від неї. Право батьків на визначення місця проживання дитини. Спір між матір'ю та батьком щодо місця проживання малолітньої дитини. Правові наслідки протиправної поведінки одного з батьків або іншої особи при визначенні місця проживання малолітньої дитини. Право батьків на відібрання малолітньої дитини від інших осіб.

Поняття та сутність інституту позбавлення батьківських прав. Підстави позбавлення батьківських прав. Суб'єкти звернення з позовом про позбавлення батьківських прав. Правові наслідки позбавлення батьківських прав. Особливості правового статусу осіб, які позбавлені батьківських прав. Влаштування дитини, батьки якої позбавлені батьківських прав. Побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав. Поновлення батьківських прав.

Інститут відібрання дитини від батьків без позбавлення батьківських прав та його правові наслідки.

Обов'язок дитини, повнолітніх дочки та сина піклуватися про батьків.

Тема 10. Права батьків і дітей на майно.

Правовідносини батьків і дітей щодо утримання

Поняття та сутність майнових прав та обов'язків батьків і дітей. Принцип роздільності майна батьків і дітей.

Право власності дитини на майно, що призначене для її розвитку, навчання та виховання. Право спільної сумісної власності батьків та дітей. Права батьків і дітей щодо користування майном. Особливості управління майном дитини. Використання доходу від майна дитини. Право власності на аліменти, одержані на дитину.

Поняття та сутність обов'язків матері, батька утримувати дитину. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину. Обставини, які враховуються судом при визначенні розміру аліментів. Особливості визначення розміру аліментів. Визначення розміру аліментів у частці від заробітку (доходу) матері, батька дитини. Визначення розміру аліментів у твердій грошовій сумі. Порядок стягнення аліментів. Час, з якого присуджуються аліменти на дитину. Зміна розміру аліментів. Стягнення аліментів та інших коштів на дитину, яка перебуває у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому закладі. Стягнення аліментів за минулий час та заборгованості за аліментами. Визначення заборгованості за аліментами, присудженими у частці від заробітку (доходу). Встановлення строку сплати заборгованості. Звільнення від сплати заборгованості за аліментами. Контроль органу опіки та піклування за цільовим витрачанням аліментів. Відповідальність за прострочення сплати аліментів.

Відрахування аліментів на дитину за ініціативою платника. Договір між батьками про сплату аліментів на дитину.

Участь батьків у додаткових витратах на дитину.

Підстави припинення аліментних зобов'язань. Звільнення батьків від обов'язку утримувати дитину. Припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно.

Особливості обов'язків батьків утримувати повнолітніх дочку, сина та його виконання.

Поняття та сутність обов'язку повнолітніх дітей утримувати батьків. Особливості виконання обов'язку повнолітніх дітей утримувати батьків.

Тема 11. Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування

Поняття та сутність інституту влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Поняття та сутність інституту усиновлення. Особи, які можуть бути усиновлені. Вимоги до осіб, які можуть бути усиновлювачами. Особливості обліку дітей, які можуть бути усиновлені. Особи, які не можуть бути усиновлювачами. Порядок здійснення усиновлення. Правові наслідки усиновлення.

Право на таємницю усиновлення. Забезпечення таємниці усиновлення.

Недійсність усиновлення. Скасування усиновлення. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.

Поняття і значення інституту опіки та піклування в сімейному праві. Встановлення опіки та піклування. Правовий статус опікуна та піклувальника. Опіка та піклування над дитиною, яка проживає у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі. Права дитини, над якою встановлено опіку та піклування. Права дитини-сироти і дитини, позбавленої батьківського піклування, яка проживає у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі, прийомній сім'ї. Права та обов'язки опікуна, піклувальника щодо дитини. Припинення опіки і піклування. Звільнення опікуна та піклувальника дитини від їх обов'язків.

Патронат як новий правовий інститут. Правовий статус патронатного вихователя. Поняття та сутність договору про патронат. Істотні умови договору про патронат. Особливості укладення, зміни і припинення договору про патронат.

Влаштування дитини у прийомну сім'ю як форма влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. Поняття прийомної сім'ї. Правовий статус прийомних батьків. Правовий статус прийомних дітей. Порядок створення прийомної сім'ї. Влаштування дітей до прийомної сім'ї. Матеріальне забезпечення прийомної сім'ї. Договір про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї.

Влаштування дитини у дитячий будинок сімейного типу як форма влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. Поняття дитячого будинку сімейного типу. Правовий статус батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу. Правовий статус вихованців дитячого будинку сімейного типу. Створення та ліквідація дитячого будинку сімейного типу. Влаштування дітей до дитячого будинку сімейного типу. Матеріальне забезпечення дитячого будинку сімейного типу. Договір про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу.

Тема 12. Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів

Поняття та сутність особистих немайнових прав і обов'язків інших членів сім'ї та родичів. Право баби та діда, прабаби та прадіда на виховання внуків, правнуків. Право баби і діда щодо захисту внуків. Права братів та сестер на спілкування. Право мачухи, вітчима брати участь у вихованні пасинка, падчерки. Права та обов'язки особи, яка взяла у свою сім'ю дитину на виховання (фактичного вихователя). Права сестри, брата, мачухи, вітчима та інших членів сім'ї на захист дітей. Вирішення судом спорів щодо участі баби, діда, прабаби, прадіда, братів, сестер, мачухи, вітчима у вихованні дитини. Обов'язки особи піклуватися про бабу, діда, прабабу, прадіда, а також про того, з ким вона проживала однією сім'єю.

Поняття та сутність майнових прав і обов'язків інших членів сім'ї та родичів. Обов'язок баби, діда утримувати внуків. Обов'язок внуків, правників утримувати бабу, діда, прабабу, прадіда. Обов'язок по утриманню братів і сестер. Обов'язок мачухи, вітчима утримувати падчерку, пасинка. Обов'язок інших осіб утримувати дитину. Обов'язок падчерки, пасинка утримувати мачуху, вітчима. Обов'язок особи утримувати тих, з ким вона проживала однією сім'єю до досягнення повноліття.

Визначення розміру аліментів, що стягуються з інших членів сім'ї та родичів і порядок їх стягнення. Зміна розміру аліментів та звільнення від їх сплати. Визначення заборгованості за аліментами, що стягуються з інших членів сім'ї та родичів. Повне або часткове звільнення від заборгованості за аліментами.

Тема 13. Особливості регулювання сімейних відносин за участю іноземного елемента. Сімейне право зарубіжних країн

Поняття та сутність сімейних правовідносин з іноземним елементом. Правовий статус іноземців та осіб без громадянства у сімейних правовідносинах в Україні. Особливості регулювання шлюбних відносин за участю іноземного елемента. Колізійні питання визнання батьківства в Україні та за межами України. Правовідносини усиновлення за участю іноземного елемента. Колізійні питання опіки і піклування. Застосування законів іноземних держав та міжнародних договорів. Визнання в Україні актів цивільного стану, зареєстрованих за законами іноземних держав.

Поняття порівняльного сімейного права та значення компаративістського методу наукових досліджень у сімейному праві. Особливості регулювання сімейних відносин у країнах романо-германської системи права. Особливості регулювання сімейних відносин у країнах прецедентної системи права. Особливості регулювання сімейних відносин у мусульманському праві. Особливості регулювання сімейних відносин у звичаєвих правових системах.

4. Структура вивчення навчальної дисципліни

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма навчання						Заочна форма навчання					
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
			Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС		Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Тема 1. Сімейне право як галузь приватного права України. Предмет, метод і джерела сімейного права	7	1	1	-	-	5	7	-	-	-	-	7
2.	Тема 2. Сім'я. Сімейні правовідносини	4	1	1	-	-	2	4	-	-	-	-	4
3.	Тема 3. Шлюб як інститут сімейного права. Недійсність шлюбу	10	2	2	-	-	6	10	2	1	-	-	7
4.	Тема 4. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя	4	-	0,5	-	-	3,5	4	-	-	-	-	4
5.	Тема 5. Майнові права та обов'язки подружжя	11	2	1,5	-	-	7,5	11	2	1	-	-	8
6.	Тема 6. Припинення шлюбу	7	2	2	-	-	3	7	2	1	-	-	4
7.	Тема 7. Сімейне договірне право	7	2	2	-	-	3	7	-	1	-	-	6

8.	Тема 8. Визначення походження дитини від батьків	7	2	2	-	-	3	7	-	-	-	-	7
9.	Тема 9. Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей	7	2	2	-	-	3	7	2	0,5	-	-	4,5
10.	Тема 10. Права батьків і дітей на майно. Правовідносини батьків і дітей щодо утримання	7	2	2	-	-	3	7	2	0,5	-	-	4,5
11.	Тема 11. Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування	7	2	2	-	-	3	7	-	1	-	-	6
12.	Тема 12. Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів	6	2	1	-	-	3	6	-	-	-	-	6
13.	Тема 13. Регулювання сімейних відносин за участю іноземного елемента. Сімейне право зарубіжних країн	6	-	1	-	-	5	6	-	-	-	-	6
	Всього годин:	90	20	20	-	-	50	90	10	6			74

4.2. Аудиторні заняття

4.2.1. Аудиторні заняття (лекції, семінарські заняття) проводяться згідно з темами та обсягом годин, передбачених тематичним планом.

4.2.2. Плани лекцій з передбачених тематичним планом тем визначаються в підрозділі 1.2 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.2.3. Плани семінарських занять з передбачених тематичним планом тем, засоби поточного контролю знань та методичні рекомендації для підготовки до занять визначаються в підрозділі 1.3 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3. Завдання для самостійної роботи студентів

4.3.1. Завдання для самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.4 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.2. Виконання самостійних завдань всіма студентами не є обов'язковим і може здійснюватися окремими студентами з власної ініціативи або за пропозицією викладача.

4.3.3. Тематика самостійних завдань та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.5 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.5. Самостійні завдання виконуються в межах часу, визначеного для самостійної роботи студентів, та оцінюються частиною визначених в розділі 6 цієї програми кількості балів, виділених для самостійної роботи.

5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

- 1) традиційний усний виклад змісту теми;
- 2) слайдова презентація.

На семінарських заняттях застосовуються:

- дискусійне обговорення проблемних питань;
- повідомлення про виконання самостійних завдань;

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

1) усне або письмове (у тому числі тестове) бліц-опитування студентів щодо засвоєння матеріалу попередньої лекції;

2) усне або письмове(у тому числі тестове) опитування на семінарських заняттях;

3) захист підготовленого публічного виступу.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного екзамену.

Структура екзаменаційного білету включає три теоретичних питання.

6. Схема нарахування балів

6.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

6.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій, семінарських занять, самостійної роботи студентів визначаються в навчально-методичних матеріалах з цієї дисципліни.

7.Рекомендовані джерела

7.1.Основні джерела

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Ромовська З.В. Українське сімейне право : підручник. К. : Правова єдність, 2009. 500 с.
3. Сімейне право України : підручник. Т.В.Боднар, В.С. Гопанчук, О.В.Дзера. За заг. ред. Т.В.Боднар, О.В.Дзери. К. : Юрінком Інтер, 2016. 520 с.
4. Сімейне право України: підручник. Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова. 3-тє вид., перероб., доп. К. : Юрінком Інтер, 2011. 264 с.
5. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. (зі змінами та доповненнями) ОВУ. 2002. № 7. Ст. 273. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
6. Цивільний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2004. №40-42. Ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

7.2.Допоміжні джерела

7. Grytsyshyna L. V. The regime of separation of couple in the family law of ukraine as one of the ways of termination of marriage. *Visegrad journal on human rights*. №6. 2020. С. 132-138.
8. Hrytsyshyna Larysa. Grounds for ending of marriage in states of the world: comparative and law research. *Зарубіжний науковий журнал «Recht der Osteuropäischen Staaten»*. № 1. 2021. С. 25-31.
9. Анікіна Г. В., Гаврік Р. О. Досягнення шлюбного віку як умова вступу в шлюб в законодавстві зарубіжних країн. *Журнал східноєвропейського права*. 2021. № 92. С. 20-26.
10. Бондаренко-Зелінська Н. Л., Бориславська М. В. До питання про захист прав дитини: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Університетські наукові записки*. 2021. № 6 (84).
11. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. № 10-12. 2023. *Цивільний кодекс України. Сімейний кодекс України*. Київ, Юрінком Інтер, 2023. 611 с.
12. Ватрас В. А. До питання про релігійні норми як джерела сімейного права. *Visegrad Journal for Human Rights*. 2020. № 3 (volume 1). С. 41-47.
13. Ватрас В.А. *Джерела сімейного права: проблеми теорії та практики: монографія*. Хмельницький: Видавництво ТОВ «Поліграфіст-3», 2020. 824с.
14. Ватрас В. А., Чернега В.М. *Науково-практичний коментар приписів першого та сьомого розділів Сімейного кодексу України*. Київ : Ліра-К, 2023. 102 с.
15. Ватрас В. А. *Право особи на сім'ю у практиці європейського суду з прав людини та національній правовій доктрині*. KELM (Knowledge, Education, Law, Management). 2023. № 2 (54). С. 101-107. URL:<http://kelmczasopisma.com/ua/jornal/81>.
16. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т.12.: Сімейне право*. редкол.: Борисова В. І., Ходико Ю. Є., Кузнецова Н. С., Кохановська О. В., Довгерт А. С., Кот О. О., Красицька Л. В., Труба В. І. Харків, Право, 2021. 479 с.
17. Гаврік Р. О., Анікіна Г. В. *Правові наслідки припинення шлюбу у сімейному праві: порівняльно-правовий аспект*. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №8. С. 66-69.
18. Гринько С. Д. *Деліктоздатність неповнолітніх фізичних осіб за цивільним законодавством України та зарубіжних країн: порівняльно-правовий аспект*. *Часопис цивілістики: науково-практичний журнал*. 2015. Вип. 19. С. 158–165.

19. Гринько С. Д. Фізичні особи як суб'єкти деліктних зобов'язань за римським приватним правом. Університетські наукові записки : Часопис ХУУП. 2015. № 2. С. 49-59.
20. Грицишина Л. В. Правові наслідки припинення шлюбу за законодавством України. Південноукраїнський правничий часопис. №1. 2021. С. 183-187.
21. Грицишина Л. В. Припинення шлюбу за нормами міжнародного приватного права. Юридичний бюлетень. №19. 2021. С. 89-92.
22. Грицишина Л. В. Припинення шлюбу шляхом розірвання в сімейному праві України. Прикарпатський юридичний вісник. №6 2020. С. 34-37.
23. Грицишина Л. В. Розірвання шлюбу з окремими категоріями осіб в сімейному праві України. Університетські наукові записки. №5 (77). 2020. С. 57-63.
24. Дякович М. М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків : ЕКУС, 2022. 416 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=4683&download_id=1671&srsId=AfmBOorqIRcLTjpmYBJpcuLpZ0NERekQA2xTJZ_yNCDRaWmWwuVUZh_q
25. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях : Т. 1 Уклад. : Ю. В. Білоусов, І. Р. Калаур, С. Д. Гринько та ін.; за ред. Р. О. Стефанчука та М. О. Стефанчука. К. : Правова єдність, 2009. 1168 с.
26. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях : Т. 2 Уклад. : Ю. В. Білоусов, І. Р. Калаур, С. Д. Гринько та ін.; за ред. Р. О. Стефанчука та М. О. Стефанчука. К. : Правова єдність, 2009. 1240 с.
27. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих немайнових прав батьків і дітей : монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2015. 628 с.
28. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право : навч. посіб. Ужгород : РІК-У, 2021. 296 с.
29. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України. За ред. Є.О.Харитоновна. Х.: ТОВ «Одіссей», 2006. 552 с.
30. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України: Видання друге, доповнене. За ред. Є.О. Харитоновна. Х.: ТОВ «Одіссей». 2008. 560 с.
31. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України. За ред. Ю.С.Червоного. К. : Істина, 2003. 464 с.
32. Науково-практичний коментар. Сімейний кодекс України. За заг. ред. Т.В.Боднар, О.В. Дзери. К. : Юрінком Інтер, 2020. 552 с.
33. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. К.: Ін Юре, 2003. 532 с.
34. Сафончик О. І. Шлюбні правовідносини в Україні: проблеми теорії і практики. Одеса : Фенікс, 2018. 378 с.
35. Сердечна І. Л. До питання про поняття здійснення суб'єктивних сімейних прав. Аналітично-порівняльне законодавство. Електронне наукове видання. №6. 2023. С. 277-281.
36. Сердечна І.Л. Дитина як учасник зобов'язальних правовідносин. Університетські наукові записки. № 1 (79). 2021. С. 64-72.
37. Сердечна І.Л. Особисті немайнові права і обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Монографія. Хмельницький університет управління та права. Хмельницький.: ФОП Мельник А.А., 2018. 227 с.
38. Сердечна І.Л. Шлюбний договір та спадковий договір: порівняльно-правовий аналіз. Аналітично- порівняльне законодавство. Електронне наукове видання. №1. 2024. С.234-238.
39. Сердечна І. Л. Інші члени сім'ї та родичі як суб'єкти сімейних правовідносин. Актуальні питання правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів : монографія М. В. Бориславська, В. А. Ватрас, С. Д. Гринько [та ін.]; за заг. ред. С. Д. Гринько. Хмельницький : Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2016. С.101-127.

40. Сердечна І. Л. До питання про поняття «член сім'ї» в сімейному праві : нормативний та доктринальний підходи. Університетські наукові записки. 2014. №4 (52). С.88–95.
41. Сердечна І. Л. Мачуха, вітчим та пасинок, падчерка як учасники сімейних правовідносин. Часопис цивілістики . Випуск 28. 2018. С. 93-96.
42. Сердечна І. Л. Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин між іншими членами сім'ї та родичами. Університетські наукові записки. 2014. № 2 (50). С. 158–167.
43. Сердечна І. Л. Поняття та ознаки правовідносин між іншими членами сім'ї та родичами. Часопис цивілістики. 2015. №19. С. 37–40.
44. Сердечна І. Л. Права інших членів сім'ї та родичів при усиновленні дитини. Електронне науково-практичне фахове видання. Журнал східноєвропейського права. 2015. №21. С. 128–136. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2015/11/serdechna_21.pdf
45. Сердечна І. Л. Права та обов'язки фактичного вихователя та дитини. Університетські наукові записки. 2016. №4 (60). С. 38–44.
46. Сердечна І. Л. Самозахист особистих немайнових прав інших членів сім'ї та родичів. Університетські наукові записки. 2018. № 3-4. С. 117–127.
47. Сердечна І. Л. Юрисдикційна форма захисту сімейних прав. Університетські наукові записки. 2019. № 3 (71). С. 170–183.
48. Сімейне право України: Підручник. За заг. ред. В.І. Борисової, І.В.Жилінкової. К.: Юрінком Інтер, 2004. 264 с.
49. Сімейне право України: Підручник. За ред. В.С.Гопанчука. К.: Істина, 2002. 304 с.
50. Сімейне право України: Підручник. За ред. Ю.С.Червоного. К.: Істина, 2004. 464 с.
51. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. За ред. І.В. Жилінкової. Х.: Ксилон, 2008. 855 с.
52. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. За ред. С.Я. Фурси. К.: КНТ, 2008. 1248 с.
53. Харитонов Є.О. Цивільне і сімейне права України: Навчально-практичний посібник. За ред. Є.О. Харитонова, А.І. Дришлюка. Х.: Одиссей, 2003. 856 с.
54. Чернега В. М. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

8. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://mon.gov.ua> — Веб-сайт Міністерства освіти і науки України
2. <http://npu.in.ua/> — Нотаріальна палата України
3. <http://www.ccu.gov.ua/uk/index> — Конституційний Суд України.
4. <http://www.freefullpdf.com/> — База даних наукових публікацій
5. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/> — Наукова періодика України на сайті Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.
6. <http://www.president.gov.ua/documents/> — Офіційні документи на Офіційному представництві Президента України.
7. <https://reyestr.court.gov.ua/> — Єдиний державний реєстр судових рішень.
8. <https://minjust.gov.ua/> — Міністерство юстиції України.
9. <https://nrfu.org.ua/> — Веб-сайт Національного фонду досліджень України
10. <https://supreme.court.gov.ua/supreme/> — Верховний Суд.
11. <https://www.kmu.gov.ua/> — Урядовий портал.
12. <https://www.scopus.com> — Наукометрична база даних Scopus
13. <https://www.webofscience.com> — Наукометрична база даних Web of Science
14. <https://zakon.rada.gov.ua/laws> — Законодавство України на сайті Верховної Ради України.

Оновлення робочої програми:

доцентка кафедри цивільного права та процесу,
кандидатка юридичних наук, доцентка
28 серпня 2024 року

Ірина СЕРДЕЧНА

Рішення кафедри цивільного права та процесу
28 серпня 2024 року, протокол №1.

Завідувачка кафедри цивільного права та процесу,
докторка юридичних наук, професорка
28 серпня 2024 року

Світлана ГРИНЬКО

Обліковий обсяг оновлення робочої програми – 0,4 ум.др.арк.